

TÜRKİYE 7. DÖNEMSEL ÜLKE RAPORUYLA İLGİLİ YANITLAR

Anayasal ve Yasal Çerçeve

Soru 1'in yanıtı

1. Hükümet Programında, Türkiye İnsan Hakları Kurumu da dahil olmak üzere insan haklarıyla ilgili görev yapan kurumların etkinleştirilmesi hususuna yer verilmiştir. Ayrıca, bu konuda yürütülecek çalışmalar, Hükümetin Eylem Planınının 21 Aralık 2015-21 Haziran 2016 arasını kapsayan dönemde demokratikleşme başlığı altında gerçekleştirilmesi öngörülen icraat ve reformlar arasında yer almaktadır.

2. Anayasamızın "Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Düzenleme" başlıklı 34. maddesi "Herkes, önceden izin almadan, silahsız ve saldırısız toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkına sahiptir. Toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkı ancak, millî güvenlik, kamu düzeni, suç işlenmesinin önlenmesi, genel sağlığın ve genel ahlâkın veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması amacıyla ve kanunla sınırlanabilir" hükmünü amirdir.

3. Anayasamızın ilgili maddesine istinaden yürürlükte bulunan 2911 sayılı "Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu" ile "Toplantı ve Gösteri Yürüyüşlerinin Uygulanmasına Dair Yönetmelik" toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkının kullanılmasında uygulanacak şekil, şart ve usuller ile gerçek ve tüzel kişilerin düzenleyecekleri toplantı ve gösteri yürüyüşlerinin yeri, zamanı, usul ve şartlarını düzenlemiştir.

4. Ülkemizde toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkına ilişkin mevzuat hükümleri herkes için aynı şekilde uygulanmaktadır.

5. 11/4/2013 tarihli ve "6459 sayılı İnsan Hakları ve İfade Özgürlüğü Bağlamında Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun" ile insan hakları alanında ortaya çıkan aksaklıkları iç hukukumuzda çözüme bağlama ve ifade hürriyetinin kullanılmasında karşılaşılan yapısal sorunların çözümü amacıyla değişiklikler yapılmıştır. Türk Ceza Kanununun "suçu ve suçluyu övme", "suç örgütünün propagandasını yapma" ve "halkı askerlikten soğutma" suçlarının düzenlendiği 215, 220 ve 318 inci maddelerinde; ayrıca, 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanununun "terör örgütlerinin açıklama ve bildirimlerini yayınlama" suçu ile "terör örgütü propagandası" suçuna ilişkin 6 ve 7 nci maddelerinde değişiklikler yapılmıştır.

6. 2/3/2014 tarihli ve 6529 sayılı "Temel Hak ve Hürriyetlerin Geliştirilmesi Amacıyla Çeşitli Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun" ile temel insan haklarından olan ifade özgürlüğü ile seçme ve seçilme, toplantı ve gösteri yürüyüşü haklarının kullanımının genişletilmesi ve ayrımcılığın önlenmesi amacıyla 2820 sayılı "Siyasi Partiler Kanunu", 2911 sayılı "Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu", 2923 sayılı "Yabancı Dil Eğitimi ve Öğretimi ile Türk Vatandaşlarının Farklı Dil ve Lehçelerinin Öğrenilmesi Hakkında Kanun" ve "Türk Ceza Kanunu"nda değişiklikler yapılmıştır. Bu değişiklikler ile Komite tarafından iletilen soruda belirtilen tedbirler geniş ölçüde alınmıştır.

7. Türkiye Adalet Akademisi ile Avrupa Konseyi işbirliğinde yürütülen "Türk Yargısının İfade Özgürlüğü Konusundaki Kapasitesinin Güçlendirilmesi" projesi 2014 yılı sonu itibari ile faaliyetlerine başlamıştır. Projenin amacı; Türkiye’de insan hakları ve temel haklar, özellikle ifade özgürlüğünün daha iyi korunmasına katkı verilmesi, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi içtihatlarının uygulamasının güçlendirilmesidir. Proje kapsamında “İfade Özgürlüğü Ve Medya Konusunda İhtiyaç Analiz Raporu” hazırlanmıştır. Ayrıca Türkiye Adalet Akademisi’nin ifade özgürlüğü ve medya konusunda müfredatının ve kapasitesinin güçlendirilmesi kapsamında; üç ayrı eğitim modülü (Hakaret, nefret söylemi ve şiddete tahrik, İfade özgürlüğü ve internet, Devletin pozitif yükümlülükleri ve gazetecilerin güvenliği) oluşturulmuştur. Projede eğitimcilerin eğitimi faaliyetleri devam etmekte olup, hâkim ve savcıların ifade özgürlüğüne ilişkin Avrupa standartlarını uygulama farkındalıklarının ve kapasitelerinin artırılması çalışmalarına başlanılacaktır.

Adalet ve hukuki şikâyet mercilerine erişim

Soru 2’nin yanıtı

8. Türkiye Barolar Birliğinin UNDP ile ortak olarak yürüttüğü “Türkiye’de Adalet Erişim İçin Adli Yardım Uygulamalarının Geliştirilmesi” Projesi kapsamında dezavantajlı gruplar ve kadınların adalet erişim noktasındaki sıkıntıları tespit edilmekte ve bu problemlerin aşılması noktasında faaliyetler icra edilmektedir. Proje faaliyetleri 01/09/2018 tarihine kadar devam edecektir.

9. Mağdurlara suç sonrası destek olmak, rehberlik hizmeti sunmak, suç sonrası mağduriyetler yaşamasının önüne geçmek üzere mağdur hakları alanında gerekli çalışmalar yapılması amacıyla; Ceza İşleri Genel Müdürlüğü bünyesinde "Mağdur Hakları Daire Başkanlığı" kurulmuştur. Adliyeler bünyesinde “Adli Sosyal Destek Müdürlüğü” kurulması yönünde Teşkilat Kanunu Değişiklikleri ve “Mağdur Hakları Kanun Taslağı” çerçevesinde çalışmalar devam etmektedir. Bu birimlerin amacı mağdur, tanık ve suça sürüklenen sıfatıyla adli süreçte yer alan çocukları bütüncül bir yaklaşımla ele almak ve başta aile içi şiddet ve cinsel suç mağduru kadınlar olmak üzere kırılgan gruba mensup tüm suç mağdurları ile diğer suç mağdurlarına hizmet vermek olacaktır.

10. Bunun yanında Adalet Bakanlığı tarafından 2015 yılı içerisinde hukuk mahkemeleri ile adli ve idari yargı yazı işleri müdürleri ile zabıt katiplerine yönelik “Kadına Karşı Şiddet ve Toplumsal Cinsiyet Eşitliği” konulu hizmet içi eğitimler sürdürülmüştür.

11. Türkiye Adalet Akademisi'nde adli yargı hâkim ve savcı adaylarına hazırlık eğitimi döneminde "6284 Sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun¹" dersi verilmekte, hakim ve savcılara yönelik olarak meslek içi eğitim seminerleri gerçekleştirilmektedir.

12. Raporun 38, 39, 40, 41, 42. paragraflarda belirtilen eğitimlerin yanı sıra paragraf 54’te ifade edilen proje kapsamında 500 polis ve 25 hakim ve savcıya, 125 yazı işleri müdürüne,

---

¹ Bundan sonra 6284 sayılı Kanun olarak anılacaktır.

150 aile mahkemesi uzmanına toplumsal cinsiyet, kadına yönelik şiddet, kadın ve çocuklar üzerindeki etkileri, şiddete maruz kalan kadınla görüşme, uluslararası ve ulusal düzenlemeler vb. konuları içerecek şekilde 5 günlük eğitici eğitimleri verilecektir. Eğitici eğitimi alan hakim ve savcıların Adalet Akademisinde bu konularda eğitim düzenlemeleri planlanmaktadır. Eğitici eğitimlerine katılan polis, yazı işleri müdürleri ve aile mahkemesi uzmanları ise görev yaptıkları iller/çevre illerde kendi çalışanlarına yönelik ilgili konularda eğitimler düzenleyeceklerdir. 15/02/2016 itibariyle 200 sağlık personeli, 300 polis, 25 aile mahkemesi uzmanı ve 125 yazı işleri müdürü eğitici eğitimlerine katılım sağlamıştır. Eğitimlerin Nisan 2016'da tamamlanması planlanmaktadır.

13. Polis Akademisi birimlerinin müfredatına toplumsal cinsiyet eşitliği ve kadınlara yönelik şiddetle mücadele konularının dâhil edilmesi ve eğitim materyallerinin oluşturulması öngörülmektedir.

14. Anayasa Mahkemesi Genel Kurulu 11/11/2015 tarihinde, G.Ö. bireysel başvurusunda (B. No: 2013/7979), Anayasanın 10. maddesinde koruma altına alınan ayrımcılık yasağının ihlal edildiğine karar vermiştir. Söz konusu olayda, başvuru, boşanma davası sonrasında velayet hakkı tanınan çocuğun soyadını değiştirmek istemiş ancak mahkeme sürecinde bu talebi reddedilmiştir. Bu amaçla açılan davanın reddine ilişkin karar temyiz incelemesinden geçerek kesinleşmiştir. Çocuğun soyadının başvuru sahibinin kendi soyadı ile değiştirilmesi talebini, velayet hakkı ve bu kapsamdaki yetkilerin kullanımı ile ilgili gören Anayasa Mahkemesi, konunun aile yaşamına saygı hakkına ilişkin pozitif yükümlülükler bağlamında değerlendirilmesi gerektiğini vurgulamıştır. Öte yandan Anayasa Mahkemesi, cinsiyete dayalı farklı muamelelerin eşitlik ilkesine açık bir aykırılık oluşturduğunu belirtmiş, eşlerin evlilik birliğinde eşit hak ve yükümlülükler sahip olduğunu, eşlerin, evliliğin devamı boyunca ve boşanmada sahip oldukları hak ve yükümlülükler bakımından aynı hukuksal konumda olduğunu hatırlatarak Anayasa'nın 20. maddesi ile birlikte değerlendirilerek Anayasa'nın 10. maddesinde düzenlenen ayrımcılık yasağının ihlal edildiğine karar verilmiştir.

15. Anayasa Mahkemesi 19/12/2013 tarihli, S.A.E. bireysel başvurusunda (B. No. 2013/2187), evli kadının evlilik öncesi soyadını tek başına kullanmasına engel olan uygulama nedeniyle Anayasa'nın 17. maddesinde koruma altına alınan manevi varlığın korunması ve geliştirilmesi hakkının ihlal edildiğine karar vermiştir. Anayasa Mahkemesi, Anayasa'nın 90. Maddesini vurgulamış, milletlerarası sözleşmeler ile iç hukuk düzenlemelerinin aynı konu hakkında farklı hükümler içerdiğini, bu nedenle BM Medeni ve Siyasal Haklar Sözleşmesi ve CEDAW'ın dikkate alınarak somut uyuşmazlığın çözümlenmesi gerektiği vurgulanmıştır. Sonuç olarak, Mahkeme, Anayasa'nın 17. maddesinde güvence altına alınan manevi varlığın korunması ve geliştirilmesi hakkının, müdahalenin kanuniliği şartının yerine getirilmemesi nedeniyle ihlal edildiği sonucuna varmıştır.

16. Danıştay tarafından alınan idari davalara yönelik birçok kararda CEDAW Sözleşmesi referans verilerek kadınlara yönelik ayrımcılığın önlenmesi sağlanmıştır. Bu çerçevede "Personel Alım İlanları-Kamu Görevine Girmede Cinsiyet Eşitsizliği Davaları" başlığı altında toplanan bir dizi dava bulunmaktadır. Örneğin bu dava türünden birisi olan, kamu memur alımları tercih kılavuzunda "Türkiye Taş Kömürleri Kurumu"nda çalıştırılmak üzere alınacak

mühendis kadroları için "cinsiyeti erkek olmak" şartının belirtilmesine yönelik olarak Danıştay, CEDAW'a vurgu yaparak Anayasa'nın 10. ve 70. maddelerini öngördüğü eşitlik ilkesine aykırı olduğuna karar vermiştir.

17. Kadına yönelik ayrımcılık açısından değerlendirilebilecek ve Danıştay tarafından ele alınan bir başka dava türü de "Radyo ve Televizyon Yayınlarında, Kadınlara Karşı Ayrımcılığı ve Şiddeti Teşvik Eden Yayınlar Hakkında Uygulanan İdari Yaptırım Kararlarına Karşı Açılan Davalar"dır. Bu davalarda yayın hizmetlerinin, toplumsal cinsiyet eşitliğine ters düşen, kadınlara yönelik baskıları teşvik eden ve kadınları istismar eden programlar içermeyeceği özellikle vurgulanmıştır.

18. Danıştay'a aile konutu şerhine ilişkin düzenleyici işlemlere karşı açılan davalarda ise yine CEDAW referans verilerek aile konutu şerhi verilmesinde diğer eşin rızasının aranmayacağı ifade edilerek kadına yönelik ayrımcılığın önüne geçilmiştir. Danıştay tarafından görülen işyerinde taciz dava örnekleri incelendiğinde taciz mağduru kadının korunarak taciz faili olduğu iddia edilen kişilerin başka kurumlara tayinine ilişkin kararların onaylandığı görülmüştür.

Soru 3'ün yanıtı

19. Kamu Denetçiliği Kurumu (KDK) Meclis tarafından seçilen Kamu Başdenetçisi ve 5 Kamu Denetçisinden oluşmaktadır. Şikâyet başvurusunda bulunmak herhangi bir ücrete tabi olmayıp ister elektronik ortamda, istenirse posta yoluyla, valilikler ya da kaymakamlıklar aracılığıyla da Kuruma iletilebilmektedir. Mütakabiliyet şartı aramaksızın, yabancı ülke vatandaşlarının da şikâyetleri kabul edilmekte olup yabancı dilde başvuru da gerçekleştirilebilmektedir. 2015 yılı Kasım ayı itibarıyla Kuruma 18.503 şikâyet başvurusu ulaştırmıştır. Merkezi Ankara'da olan ve İstanbul'da da bir bürosu bulunan KDK, kamu hizmetlerinin işleyişinde bağımsız ve etkin bir şikâyet mekanizması oluşturmak suretiyle, idarenin her türlü eylem ve işlemleri ile tutum ve davranışlarını; insan haklarına dayalı adalet anlayışı içinde, hukuka ve hakkaniyete uygunluk yönlerinden incelemek, araştırmak ve önerilerde bulunmakla görevlendirilmiştir. Kurumun bağımsızlığı ve tarafsızlığı kanun ile garanti altına alınmıştır. KDK bir yıl içerisinde gerçekleştirdiği faaliyetler ve verdiği tavsiye kararlarının özeti TBMM Karma Komisyonuna Yıllık Rapor olarak sunulmakta ve rapor Meclis Genel Kurulu'nda görüşülmektedir. Bununla birlikte gerekli görülmesi halinde, özel raporlar da sunulmaktadır.

20. 30/11/2015 tarihi itibarıyla kadın haklarına ilişkin KDK'ya toplamda 23 şikâyet başvurusu (2013'te 8; 2014'te 6, 2015'te 9) olmuştur.

21. KDK'ya boşanma, nafaka bağlanması ve koruma kararının uzatılması, kadın çalışan her kamu ve özel işyerine kreş açma zorunluluğu getirilmesi, tecavüz sonucu yaşanan mağduriyetin giderilmesi, analık süt izni hesaplanırken yolda geçirdiği sürenin dahil edilmemesi, çeşitli kurumların memur alımlarında cinsiyete dayalı ayrımcılık yapıldığı iddiası, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'na (ASPB) bağlı kadın sığınma evindeki

görevliler tarafından hakarete uğradığı ve çocuklarının zorla elinden alındığı iddiası, doğum izni kullandığı için ayrımcılığa uğradığı iddiası ile başvurular yapılmıştır.

22. Bu şikayet başvurularından örnek olarak şu değerlendirme verilebilir: Devlet Hava Meydanları Genel Müdürlüğü tarafından yapılan ARFF memuru alımında aranan “erkek olma şartının” kaldırılması talebini içeren başvuru, cinsiyet ayrımcılığı alt başlığı altında incelenmiş olup, Uçak Kaza Kırım Kurtarma ve Yangınla Mücadele Yönergesi'nin ARFF Personeli başlıklı 11. bölümünde ARFF Personelinde aranacak özellikler başlığı altında yer verilen "erkek olmak" şartının kaldırılması hususunda Devlet Hava Meydanları İşletmesi Genel Müdürlüğü'ne tavsiyede bulunulmuştur.

23. KDK tarafından, kamuoyunda Kurumun görevleri hakkında farkındalığın artırılması ve insan haklarının tanıtımına katkı sağlanması amacıyla çeşitli tanıtım faaliyetleri düzenlenmektedir. Bu çerçevede; TV ve radyo programlarına katılmakta, STK'lar ziyaret edilmekte, bölgesel konferanslar düzenlenmekte, kitapçık, broşür ve diğer basılı materyaller ilgili kurumlara, valiliklere ve kaymakamlıklara düzenli olarak gönderilmektedir.

24. KDK tarafından kadın hakları konusunda çalışan STK'larla işbirlikleri yürütülmüş, toplantılar gerçekleştirilmiştir. Üniversiteler bünyesinde faaliyet gösteren “kadın çalışmaları merkezleri” ile kadın konukları gibi ilgili birimlere ziyarette bulunulmuştur.

25. Türkiye İnsan Hakları Kurumu'nun (TİHK) Paris Prensipleri'ne akreditasyonun sağlanması amacıyla ICC (Uluslararası Koordinasyon Komitesi)'ne iletilmek üzere TİHK Teşkilat Kanunu ve ilgili mevzuatı, en son yayınlanan faaliyet raporu (2014), TİHK'nın Paris Prensipleri ile uyumluluğunu gösteren Ayrıntılı Beyan Metni ile yıllık bütçe ve personel bilgilerini içeren bilgi notu 11/01/2016 tarihi itibarıyla postaya verilmiş, ayrıca söz konusu belgeler elektronik posta yoluyla da muhatabına iletilmiştir. Öte yandan mevcut TİHK ayrımcılıkla mücadele ve eşitlik alanında da sorumluluk üstlenecek biçimde kapasitesinin güçlendirilerek Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu adı altında yeniden yapılandırılmasını öngören kanun tasarısının hazırlanarak Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne (TBMM) sevk edilmesi çalışmaları öngörülen takvim doğrultusunda sürdürülmektedir. Tasarı çalışmalarında ayrımcılık yasağıyla ilgili Avrupa Birliği (AB) direktifleri ve örnek ülke uygulamaları da dikkate alınmaktadır.

Kadının ilerlemesinden sorumlu ulusal mekanizma

Soru 4'ün yanıtı

26. Ülkemizde kadının ilerlemesinden sorumlu ulusal mekanizma ASPB Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü'nün (KSGM) görevleri 633 sayılı Kanun Hükmünde Kararname'nin 9 ve 22' nci maddelerine göre şunlardır: Bakanlığın kadınlara yönelik koruyucu, önleyici, eğitici, geliştirici, rehberlik ve rehabilite edici sosyal hizmet faaliyetlerini yürütmek ve koordine etmek; kadına karşı ayrımcılığın önlenmesi, kadının insan haklarının ve toplumsal statüsünün korunması ve geliştirilmesi, kadının toplumsal hayatın tüm alanlarında etkin hâle getirilmesine yönelik ulusal politika ve stratejilerin belirlenmesi çalışmalarını koordine etmek, belirlenen politika ve stratejileri uygulamak, uygulanmasını izlemek ve değerlendirmek; kamu

kurum ve kuruluşları, gönüllü kuruluşlar ile gerçek ve tüzel kişilerce kadınlara yönelik yürütülen sosyal hizmetlere ilişkin ilke, usul ve standartları belirlemek ve bunlara uyulmasını sağlamak; kadına karşı her türlü ayrımcılığı önlemek ve kadının insan haklarını geliştirmek amacıyla faaliyet ve projeler yürütmek, bu alanda yapılan çalışmalara destek vermek; kadının insan hakları konusunda kamuoyunu bilgilendirmek ve aydınlatmak suretiyle toplumsal bilinçlenmeyi geliştirmek; kadına yönelik her türlü şiddet, taciz ve istismarın önlenmesi için çalışmalarda bulunmak, kadının aile ve sosyal yaşamdan kaynaklanan sorunlarının çözümüne destek oluşturmak; sağlık, eğitim, kültür, çalışma ve sosyal güvenlik başta olmak üzere bütün alanlarda kadınların ilerlemesini sağlayıcı ve karar mekanizmalarına katılımını artırıcı çalışmalarda bulunmak; kadın konusunda ulusal ve uluslararası düzeyde bilimsel etkinlikler, kongre, seminer, şûra ve benzeri etkinlikler düzenlemek, toplumu aydınlatıcı yayınlar hazırlamak, eğitsel faaliyet ve projeler yürütmek, kamu kurum ve kuruluşları, üniversiteler, yerel yönetimler, sosyal amaçlı vakıf, dernek ve diğer sivil toplum kuruluşları ve özel sektör arasında iş birliği ve koordinasyonu sağlamak, müşterek projeler hazırlamak ve uygulamak, kadına yönelik ülkemizin de taraf olduğu uluslararası sözleşmeler ile kararların ulusal düzeyde uygulanmasını izlemek ve değerlendirmek, inceleme ve araştırma alanlarında elde edilen bilgileri değerlendirmek ve bunları uygulayıcı kurum ve kuruluşlara aktararak hizmetlerin geliştirilmesini ve yeni hizmet modellerinin oluşturulmasını sağlamak; görev alanına giren konulara ilişkin mevzuatı ve uygulanmasını izlemek, bu konuda yürütülen mevzuat yenileme çalışmalarına katkıda bulunmak, sorumluluk alanına ait sorunlar ve yürütülen sosyal hizmet faaliyetlerine ilişkin bilgileri veri tabanı aracılığıyla izlemek, güncellemek ve yapılacak çalışmalarda değerlendirmek; kadın haklarına ilişkin konularda ülkemizin taraf olduğu uluslararası antlaşmalar uyarınca Bakanlık temsilcileri, diğer bakanlıklar, kamu kurum ve kuruluşları ve sivil toplum kuruluşları ile konuyla ilgili uzmanlardan teşkil edilecek ulusal takip ve danışma kurullarının sekretarya işlerini yürütmek; özel surette korunması gereken kadınlara yönelik toplumsal duyarlılığı ve dayanışmayı güçlendirici faaliyet, proje ve kampanyalar düzenlemek; görev alanı ile ilgili olarak mevzuatla verilen diğer görevleri yürütmek; Bakan tarafından verilen benzeri görevleri yapmak.

27. ASPB KSGM 2016 yılı Ocak ayı itibariyle merkezde 104, taşrada ise yaklaşık 1900 personelle hizmet vermektedir. ASPB KSGM'ye bağlı merkez ve taşra birimlerinin 2015 yılı bütçesi 118.355.000,00 TL'dir. 2016 yılı bütçesi henüz tasarı olup 137.425.000,00 TL'dir.

28. ASPB KSGM Bakanlıklar bünyesinde kadının ilerlemesi alanında faaliyet gösteren diğer birimlerle çalışmalarını yapılan işbirliği protokolleri, toplantılar, eğitim faaliyetleri çerçevesinde yürütmeye devam etmektedir.

29. Raporun 23. paragrafında belirtildiği gibi TBMM Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu (KEFEK) ile ASPB KSGM işbirliği içerisinde projeler yürütmektedir. Proje kapsamında gerçekleştirilen yasalara ilişkin tarama çalışması, ilgili kamu kurum ve kuruluşları ile 02/02/2016 tarihinde yapılan toplantı ile paylaşılmıştır Bunun yanında işbirliği içerisinde bilinç arttırma çalışmaları yürütülmekte, ASPB KSGM tarafından KEFEK çalışmalarına uzman desteği sağlanmaktadır.

30. Bunlara ek olarak Raporun 54. paragrafında belirtilen proje kapsamında 2016 yılında 26 proje iline yönelik Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele Ulusal Eylem Planı (UEP) 2016-2019 doğrultusunda yerel eylem planları oluşturulacaktır. Eylem Planlarına bağlı olarak bu illerde il koordinasyon ve izleme mekanizmaları kurulacak ya da var olan mekanizmalar güçlendirilecektir.

Kalıp yargılar ve zararlı uygulamalar

Soru 5'in yanıtı

31. ASPB tarafından toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması ve kadınlara karşı her türlü ayrımcılığın ortadan kaldırılması amacıyla farkındalık ve bilinçlendirme çalışmaları yürütülmektedir. Bu kapsamda; Raporun 54, 75., 76. ve 85 paragrafında belirtilen eğitim çalışmaları sürdürülmüştür. Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) Din Öğretimi Genel Müdürlüğüne uygulanan “Evin Okula Yakınlaştırılması ve Değişen Anne Baba Rollerini” projesi ile ailelerin eğitimine yönelik yapılan çalışmalar ile dezavantajlı gruplara yönelik tedbirler alınmaktadır.

32. MEB'e bağlı ilk ve ortaokullarda kullanılan ders kitapları ile öğretim materyallerinin hazırlık çalışmalarında etnik köken, yaş, engel durumu, din, cinsel tercihler, toplumsal cinsiyet kimliği veya diğer karakteristik özellikler temelinde çeşitli türlerde ayrımcılığa maruz kalan kadınlara yönelik basmakalıp yaklaşımlar yer almaması için gerekli özen gösterilmektedir. Ayrıca ders kitaplarındaki metinlerde ve görsel öğelerde kullanılan kız ve erkek öğrenci sayıları denk tutulmaya çalışılmakta, aile ile ilgili bölümlerde ailede demokratik yapı ve işleyiş ile anne baba rolleri özenli bir şekilde ifade edilerek kadın erkek eşitliğine dikkat çekilmektedir. Kitaplarda kadın erkek eşitliğini yok sayan, görmezden gelen ya da zedeleyen anlayışların yer almaması konusunda azami dikkat gösterilmektedir.

33. Radyo Televizyon Üst Kurulu (RTÜK) ve MEB işbirliğinde “Medya Okuryazarlığı Kitabı” hazırlanmıştır. Bahsi geçen kitapta, toplumsal cinsiyet eşitliğine ters düşen, kadınlara yönelik baskıları teşvik eden ve kadını istismar eden programlar ile kalıplaşmış cinsiyet rollerini ve tanımlarını, bir gruba karşı kalıplaşmış yargıları ve hatta nefret vurgularını içeren yayınların nasıl takip edilmesi gerektiğine dair önerilere yer verilmiştir.

34. “Türkiye’de Özürlülüğe Dayalı Ayrımcılıkla Mücadele Projesi” kapsamında “Özürlülüğe Dayalı Ayrımcılığın Ölçülmesi Araştırması” (2010) gerçekleştirilmiştir. Araştırmaya göre örneklem grubundakiler özürlülerin en fazla istihdam alanında ayrımcılığa uğradıkları, bunu sırasıyla eğitim, toplumsal yaşama katılım, boş zaman ve dinleme faaliyetleri, bilgiye erişim, sağlık ve adalete erişimin izlediği tespit edilmiştir. Örneklem grubundakilerin algıları özürlülerin siyasi yaşama katılım alanında çok az ayrımcılığa uğradıkları yönündedir. Kadınların görece daha yüksek sıklıkta ayrımcı davranışlara maruz kaldığı görülmüştür.

35. Erken yaşta/ zorla evliliklerle mücadele kapsamında 220. ve 221. paragrafta yer alan çalışmalara ek olarak çeşitli faaliyetler gerçekleştirilmiştir. Türk Ceza Kanunu ile reşit olmayan kişiyle cinsel ilişkide bulunmak ve çocukların cinsel istismarı suçlarına ilişkin cezalarda artırımı gidilmiştir. Ayrıca, 2012 yılında zorunlu eğitim süresinin 12 yıla

çıkmasının erken yaşta evliliklerin önlenmesi konusunda olumlu bir etki sağlayacağı değerlendirilmektedir.

36. ASPB KSGM tarafından ‘‘Erken Yaşta ve Zorla Evlilikler’’ temalı bir kamu spotu hazırlanmış ve televizyon kanallarında yayınlanmıştır. Ayrıca ‘‘Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele UEP 2016-2019’’da erken yaşta evliliklerin önlenmesine yönelik ulusal ve yerel düzeyde gerçekleştirilmesi planlanan faaliyetlere yer verilmiştir.

37. ASPB tarafından hazırlanan ve Çocuk Hakları Strateji Belgesi ve Eylem Planı 2013–2017’de ‘‘Erken yaşta evliliklerin önlenmesine ilişkin etkin yasal ve idari tedbirler alınacaktır’’ hedefi belirlenmiştir. Bu kapsamda erken yaşta ve zorla evliliklerin nedenleri ve etkilerine ilişkin bilimsel araştırmalar yapılması, nüfusa kayıt edilmemiş çocukların sisteme alınması için gereken tedbirlerin alınması, özellikle kız çocuklarının eğitim sistemi içinde kalması ve eğitim sistemi dışında kalan kız çocuklarının tespiti, takibi ve eğitime devamını sağlamak için gerekli tedbirlerin alınması, mevsimlik tarım işçisi çocukların eğitim sistemine dâhil edilmesi için lokal tedbirlerden ziyade sistematik tedbirlerin alınması, erken yaşta evlenerek doğum yapan kız çocuklarının tespiti ve bildirimi konusunda gerekli tedbirlerin alınması, erken yaşta evliliklerle ilgili yargılamaların öncelikli ve hızlı olmaları konusunda gerekli tedbirler alınacaktır.

38. Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı’nın (AFAD) geçici barınma merkezlerinde uyguladığı hizmetlerde ve bu hizmetlerin tanıtımında kadın erkek eşitliği ve toplumsal cinsiyet duyarlılığına özen gösterilmektedir. Görsel materyallerde toplumsal cinsiyetçi kalıplardan uzak durulmuştur. Türkiye’deki ilgili kanunların Suriyeliler tarafından öğrenilmesi ve uygulanması için bilinç yükseltici faaliyetler gerçekleştirilmektedir. Barınma merkezleri içinde Medeni Kanun’a uygun evlilikleri teşvik etmek amacıyla küçük hediyeler verilmektedir. Bu çalışmalar sayesinde erken yaşta evliliklerin sayısında azalma gözlenmektedir.

39. 600 AFAD personeline UNHCR sponsorluğunda uluslararası koruma, erken yaşta ve zorla evlilikler hakkında yasal mevzuatla ilgili eğitim verilmiştir. AFAD koordinasyonunda her ay toplantı yapılmakta ve ilgili kurum, kuruluşlar ve yerelden STK’ların da katılımıyla çalışmalar takip edilmektedir.

40. Barınma merkezlerindeki muhtarlara, kadınlara ve erkeklere yönelik aile içi eğitim seminerleri verilmektedir. Bütün barınma merkezlerinde kadın komiteleri kurulmuştur. Kadınların karar alma sürecine katılımı ön planda tutulmaktadır.

41. Kadınların özel ihtiyaçları her şekilde gözetilmektedir. Örneğin hamile ve emziren kadınlara özel beslenme menüleri sunulmuştur.

42. MEB tarafından 2015 Ekim ayı itibariyle devlet okullarında, kamplarda ve geçici eğitim merkezlerinde eğitime erişimi sağlanan sığınmacı çocuk sayısı yaklaşık olarak 251.000’dir. Bu sayının eğitim yılı sonuna kadar (Haziran 2016) 450.000’a ulaştırılması hedeflenmektedir.

43. MEB ve UNICEF işbirliği ile Suriyeli Çocukların Eğitim İhtiyaçları konulu bir çalıştay Türk ve Suriyeli öğretmenler, öğrenciler, veliler, akademisyenler, STK ve resmi kurum

temsilcilerinin katılımı ile gerçekleştirilmiştir. Çalıştayın Analiz raporunun yayınlanmasının ardından belirlenmiş sorun alanlarına yönelik çalışmalar yapılması planlanmaktadır.

44. 10. Kalkınma Planı'nda kadın hakları yerine aileye odaklanılmamış, aile ile birlikte kadın haklarına odaklanılmıştır. Plan'ın Aile ve Kadın başlıklı bölümünde “kadın erkek fırsat eşitliği konusunda, başta istihdam ve karar alma mekanizmalarına daha aktif katılım olmak üzere şiddetin önlenmesi, eğitim ve sağlık konularında yapılan iyileştirmelerin sürdürülmesi ve uygulamada etkinliğin artırılması ihtiyacı devam etmektedir” tespitine yer verilmiştir. Söz konusu bölümde amaç olarak “kadınların sosyal, kültürel ve ekonomik yaşamdaki rolünün güçlendirilmesi, aile kurumunun korunarak statüsünün geliştirilmesi ve toplumsal bütünleşmenin kuvvetlendirilmesi” belirlenmiştir. Politikalar kısmında ise “Kadınların karar alma mekanizmalarında daha fazla yer almaları, istihdamının artırılması, eğitim ve beceri düzeylerinin yükseltilmesi sağlanacaktır. Kadına yönelik şiddetin ve ayrımcılığın ortadan kaldırılabilmesi amacıyla özellikle erken çocukluktan başlayarak örgün ve yaygın eğitim yoluyla toplumsal bilinç düzeyi yükseltilecektir. Toplumsal cinsiyete duyarlı bütçeleme konusunda farkındalık oluşturulacak ve örnek uygulamalar geliştirilecektir” hedeflerine yer verilmiştir.

Kadına yönelik şiddet

Soru 6'nın yanıtı

45. Şubat 2016 tarihi itibari ile 79 ilde ASPB'ye bağlı 2.656 kapasite ile 101 kadın konukevi hizmet vermektedir. Kadın konukevi bulunmayan 2 ilimizde açılış çalışmaları sürdürülmektedir. Ayrıca yerel yönetimlere bağlı 32 kadın konukevi 741 kapasite, STK'lara bağlı 4 kadın konukevi 45 kapasite olmak üzere toplam 137 kadın konukevi 3.442 kapasite ile hizmetlerini sürdürmeye devam etmektedir.

46. 5393 sayılı Belediye Kanunu'nun “Belediyenin Görev ve Sorumlulukları” başlıklı 14/(a) maddesinde yapılan değişiklik ile, nüfusu 100.000'in üzerindeki belediyelere, kadınlar ve çocuklar için konukevleri açma zorunluluğu getirilmiştir. Ayrıca nüfusu 100.000'in altında olan diğer belediyelere de mali durumları ve hizmet önceliklerine göre kadınlar ve çocuklar için konuk evleri açabilecekleri hükmü ile nüfus alt sınırına bağlı kalmaksızın ihtiyaca yönelik olarak konukevi açabilme yetkisi verilmiştir.

47. Belediyeler bünyesinde kadın konukevi açılması konusunda ASPB ile İçişleri Bakanlığının ilgili birimleri arasında gerekli işbirliği ve teşvik çalışmaları devam etmektedir.

48. Raporun 34. paragrafında belirtildiği şekilde çalışan ilk kabul birimleri 2016 yılı Ocak ayı itibariyle 24 ilde (25 İlk kabul birimi) hizmet vermektedir. İlk kabul birimleri şiddet mağduru kadınların ilk gözlemlerinin yapıldığı, psiko-sosyal ve ekonomik durumlarının incelendiği iki haftaya kadar kalabilecekleri birimlerdir. İlk kabul birimleri kadına yönelik şiddetin yoğun olduğu illerde kadına ve beraberindeki çocuğa doğru hizmet modelinin belirlenmesi için oluşturulmuş birimlerdir. Kadın konukevlerinde yeterli destek alamayarak ve/veya barınma imkânı bulamayarak kendilerine şiddet uygulayan eşlerinin veya partnerlerinin yanına

dönmek zorunda kalan kadın bulunmamaktadır. 2015 yılında kendi isteği dahilinde eşi ya da partnerinin yanına dönmek için kadın konukevinden ayrılan kadın sayısı 816'dır.

Soru 7'nin yanıtı

49. Raporun 55. paragrafında belirtilen "6284 sayılı Kanunun Uygulanmasına Yönelik Etki Analizi Araştırması" tamamlanmıştır. Araştırma ile aynı zamanda şiddet mağduru ve şiddet uygulayıcıların demografik, sosyal, ekonomik ve psikolojik profillerinin ortaya konulması amaçlanmıştır. Araştırma sonucunda Kanun metnine, Kanun uygulayıcıların rollerine ve kurumlar arasında koordinasyona, kurumsal kapasiteye, 6284 Sayılı Kanun'un uygulanma süreçlerine, eğitimlere ve farkındalık çalışmalarına dair öneriler geliştirilmiştir. Araştırma sonuçlarına istinaden, tespit edilen sorunların giderilmesine yönelik çalışmaların; ilgili kurum ve kuruluşlar ve STK'lar işbirliğinde kapsamlı bir yol haritası hazırlanarak yürütülmesi planlanmaktadır.

50. Araştırma sonucunda ortaya çıkan tespit ve önerilere göre; 6284 sayılı Kanun kadına yönelik şiddete ilişkin uluslararası yükümlülüklerle uyumlu olup, şiddeti önleme ve ortadan kaldırma konusunda oldukça güçlü bir yasadır. Ancak, uygulama sürecinde ortaya çıkan sorunlar ve Kanun metninde zayıf kalan bazı hususlar Kanun'un etkisini azaltmaktadır. Yasanın sağlıklı bir şekilde uygulanabilmesi için Emniyet Müdürlüğü, Jandarma Genel Komutanlığı, Adalet Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı, Nüfus ve Vatandaşlık İşleri, MEB gibi tüm kurumların yasal mevzuatlarının Yasa ile uyumlaştırılması gerekmektedir. Şiddet Önleme ve İzleme Merkezleri'nin (ŞÖNİM) 6284 sayılı Kanun çerçevesinde kurulmuş olması, ŞÖNİM'ler aracılığıyla merkezi bir sistem oluşturulması önemli bir gelişme olup, ŞÖNİM'lerin sayısı ve kapasitelerinin Kanunda yer alan amaca hizmet edecek şekilde artırılması gerekmektedir. (2016 Şubat ayı itibarıyla 41 ilde ŞÖNİM bulunmaktadır. 81 ile yaygınlaştırma çalışmaları devam etmektedir.) Konukevlerinin ihtiyacı karşılamaya yetecek şekilde geliştirilmesi ve kurumsal kapasitesinin desteklenmesi önemlidir. Aile Mahkemeleri'nin tüm illerde kurulması ve İl/İlçe Emniyet Müdürlükleri bünyesinde aile içi şiddet büroları oluşturulması kurumsal kapasitenin geliştirilmesinde önem arz etmektedir. (81 il Emniyet Müdürlüğü bünyesinde "aile içi ve kadına karşı şiddetle mücadele büro amirliği" ve 37 il Jandarma Komutanlığında "çocuk ve kadın kısım amirliği" kurulmuş olup 2019 sonuna kadar 81 ile yaygınlaştırılacaktır.) Şiddet mağdurları ve uygulayanlar Kanunu ve içeriğini, Kanuna uymadıkları durumda hukuki sonuçlarının neler olabileceğine ilişkin bilgi ve farkındalık düzeyinin artırılması son derece önemlidir. Tüm kanun uygulayıcıların kadının insan hakları, toplumsal cinsiyet eşitliği, şiddet ve 6284 sayılı Kanun hakkında düzenli periyotlarda eğitimler almalarının sağlanması ve uzman birimlerin tahsis edilerek, eğitimlerin kurumsallaşması sağlanmalıdır. Örgün eğitimde çeşitli kademelerdeki müfredata kadının insan hakları ve toplumsal cinsiyet eşitliği vb. konuları entegre edilmelidir.

51. Raporun 53. paragrafında belirtilen "Türkiye'de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet Araştırması" tamamlanmış ve kamu kurum ve kuruluşları, üniversiteler ve sivil toplum kuruluşlarının temsilcilerinin katılımıyla 30/12/2014 tarihinde kamuoyuyla paylaşılmıştır. Bununla birlikte Araştırma sonuçları ASPB KSGM'nin web sitesinde yayınlamaktadır.

52. Araştırma sonuçlarına ilişkin bazı veriler şu şekildedir: Türkiye genelinde yaşamının herhangi bir döneminde eşi veya birlikte olduğu erkeklerin fiziksel şiddetine maruz kalmış kadınların oranı %36'dır. Son 12 ayda bu oran %8'dir. Türkiye genelinde yaşamının herhangi bir döneminde eşi veya birlikte olduğu erkeklerin duygusal şiddet/istismarına maruz kalmış kadınların oranı %44'tür. Son 12 ayda bu oran %26'dır. Türkiye genelinde yaşamının herhangi bir döneminde eşi veya birlikte olduğu erkeklerin cinsel şiddetine maruz kalmış kadınların oranı %12'dir. Son 12 ayda bu oran %5'tir. Türkiye genelinde yaşamın herhangi bir döneminde eşi veya birlikte olduğu erkeklerin fiziksel ve/veya cinsel şiddetine maruz kalmış kadınların oranı %38'dir. Son 12 ayda bu oran %11'dir. Türkiye genelinde yaşamın herhangi bir döneminde ekonomik şiddet/istismar davranışlarından en az birine maruz kalmış kadınların oranı %30'dur. Son 12 ayda bu oran %15'tir. Eşi veya birlikte olduğu erkeklerin fiziksel ve/veya cinsel şiddetine maruz kalmış kadınların %44'ü yaşadıkları şiddeti kimseye anlatmamışlardır.

53. Kanun kapsamında verilen koruyucu ve önleyici tedbir kararları yıl bazlı sayısı Tablo 1'de (EK) verilmiş olup önleyici tedbir kararına uyulmama sonucu verilen zorlama hapsi karar sayısı 2015 yılında 1318'dir.

54. "Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele UEP 2012-2015" 6 aylık sürelerle izlenmiş ve izleme raporları ASPB KSGM web sitesinde yayınlanmıştır. "Kadına Yönelik Aile İçi Şiddetle Mücadele UEP (2016-2019)"nın hazırlık çalışmaları kapsamında İstanbul Sözleşmesi başta olmak üzere taraf olunan sözleşmeler, ulusal mevzuat hükümleri, Kadına Yönelik Aile İçi Şiddetle Mücadele UEP 2012-2015 izleme ve değerlendirme raporları, Türkiye'de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet Araştırması ve 6284 sayılı Kanunun Uygulanmasına Yönelik Etki Analizi Araştırması sonuçları ile 2015 yılında TBMM tarafından gerçekleştirilen "Kadına Yönelik Şiddetin Sebeplerinin Araştırılarak Alınması Gereken Önlemlerin Belirlenmesi Amacıyla Kurulan Meclis Araştırması Komisyonu Raporu" incelenmiş; son dönemde ortaya çıkan toplumsal ihtiyaç ve gelişmeler de göz önünde bulundurularak hedef ve faaliyetler belirlenmiştir.

55. UEP'nin hazırlık sürecinde kamu kurum ve kuruluşları temsilcilerinin yanı sıra STK'lar ve üniversitelerden kadın araştırma merkezleri temsilcilerinin katılımı ile toplantılar gerçekleştirilmiştir. UEP ile; yasal düzenlemelerin yapılması ve etkinliğinin artırılması, farkındalık yaratma ve zihniyet dönüşümünün sağlanması, koruyucu ve önleyici hizmet sunumu ve şiddet mağdurlarının güçlenmesi, sağlık hizmetlerinin düzenlenmesi ve uygulanması, kurumlararası işbirliği ve politika geliştirme olmak üzere 5 temel alanda iyileştirme hedeflenmektedir.

Soru 8'in yanıtı

56. Bkz 50. paragraf. Söz konusu birimler kadına yönelik şiddet vakalarının soruşturma ve kovuşturmasını mevcut mevzuat ve uygulamalar çerçevesinde titizlikle yürütmektedir.

57. Türk Ceza Kanunu 82-k bendinde "Suçun töre saikiyle işlenmesi", nitelikli haller arasında sayılmış; karşılığında, ceza adaleti sistemimiz içindeki en ağır yaptırım türü olan "ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası" öngörülmüştür. Maddede yer verilen "töre saiki",

"namus cinayeti" olarak bilinen eylemleri de kapsamına alan geniş bir tanım olma özelliği taşımaktadır.

58. Öldürme eylemleri, Cumhuriyet savcılar tarafından re'sen takibi gereken suçlar arasında bulunmaktadır. Suç için Kanunda öngörülen ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasından daha ağır veya caydırıcı bir ceza türünün de ceza hukuku sistemimizde bulunmadığı dikkate alındığında, bu tür suçların soruşturulması ve kovuşturulması ile faillerinin cezalandırılması konularına kanun koyucunun özel bir önem verdiği anlaşılmaktadır.

59. Türk Ceza Kanunu 82-k'yailişkin suç istatistikleri 2009-2014 yıllarını kapsar şekilde il esasında derlenerek tablolar halinde ekte sunulmuştur.

Siyasi katılım ve kamu yaşamına katılım

Soru 9'un yanıtı

60. Söz konusu uygulamalardan örnekler Raporun 65, 66 ve 193. paragrafında açıklanmış olup, özel önlem tedbirleri artarak sürdürülmektedir.

61. ASPB Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü (SYGM) tarafından yürütülen yardım programları, kadınları destekler nitelik taşımaktadır. 2015 yılında yaklaşık olarak sosyal yardım faydalanıcılarının %61'ini; düzenli yardım faydalanıcılarının %75'ini, süreli yardım faydalanıcılarının %50'sini kadınlar oluşturmuştur. Bu çalışmaların yanı sıra ASPB SYGM'nin uygulamalarından biri olan "Gelir Getirici Proje Destekleri" ile kentsel alanda iş kurmaya yönelik, kırsal alanda yöre şartlarına uygun, sürdürülebilir faaliyetler için kişi başına en fazla 15.000 TL destek sağlanmaktadır. Kadınlar tarafından uygulanan projeler için geri ödeme planında yer alan taksitlerinin düzenli ödenmesi halinde son taksit hibe edilmektedir. Ayrıca; Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı (GTHB) tarafından yürütülen "Kırsal Kalkınma Yatırımlarının Desteklenmesi Programı" kapsamında %50 hibe destekli projeler kadın çiftçiler ve tarımsal amaçlı kooperatif veya birlik üyesi ise kadın çiftçiler için daha fazla desteklenmektedir.

62. Kadınların siyasal yaşama katılım oranı ise sürekli olarak artmaktadır (Bkz Raporun Ek Tabloları 5, 6, 7 ve 8). 01/11/2015 seçimleri sonrasında Mecliste 81 kadın milletvekili ile %14.73'lük bir kadın temsiliyeti yakalanmıştır. Bu rakamlarla 2002 yılından bu yana %10 gibi büyük bir artış oranının yakalanmış olması kayda değer bir gelişmedir. Bu rakamlar bize göstermektedir ki Ülkemizde kadın milletvekillerinin Mecliste daha fazla yer almasına ilişkin siyasi partilerde ve toplumda farkındalık oluşmuştur.

63. Ülkemizde son on yıl içerisinde kadınların ekonomik, siyasal ve sosyal hayata daha fazla katılımının sağlanması amacıyla başta Anayasamız'da olmak üzere Medeni Kanun'da, Ceza Kanun'unda, İş Kanun'unda çok önemli değişiklikler yapılmıştır. Bu yapılan kanuni değişiklikler kadınlarımızın hayatın her alanına katılımlarının artırılması ve toplumumuzda hak ettikleri yeri almaları konusunda kararlılığımızı göstermektedir.

Eğitim

Soru 10'un yanıtı

64. Okul materyallerinde kalıp yargılarla mücadele konusunda (bkz. 5. Cevap), ayrıca (bkz. Raporun 127-128. paragrafları)

65. Okullarda uygulanan rehberlik etkinlikleri kapsamında, toplumsal cinsiyet, aile içi şiddet, cinsiyet eşitsizliği konularında farkındalık uyandırıcı çalışmalar yapılmaktadır. “Eğitim Ortamlarında Şiddetin Önlenmesi ve Azaltılması Strateji ve Eylem Planı” çerçevesinde çocuklara ve kadına yönelik şiddetin önlenmesi ile ilgili veli, öğrenci ve öğretmenlere yönelik çeşitli etkinlikler gerçekleştirilmektedir. MEB tarafından yürütülen “Çocuğa Yönelik Şiddetin Önlenmesi Projesi” alt bileşenlerinde aile içi şiddet, toplumsal cinsiyet eşitsizliği gibi konular ele alınmaktadır.

66. Belirli bölgelerde kız çocuklarının okullaşmasının önüne geçen önyargıları kırmaya yönelik Kız İmam Hatip Lisesi ve pansiyonlarının açılması o bölgelerdeki kız çocuklarının okullaşma oranlarına katkı sağlamaktadır.

67. İlkokul ve ortaokullarda uygulanan Fen Bilimleri Dersi Öğretim Programı'nda insanda üreme, büyüme ve gelişme ile ergen sağlığı için alınabilecek tedbirlerle ilgili konular yer almaktadır.

68. Temel Eğitim Genel Müdürlüğüne bağlı okullarda azınlık dillerinde eğitim ve azınlık dillerinin eğitimine yönelik mevcut bir çalışma bulunmamakla birlikte, ortaokul seçmeli derslerden biri olan “Yaşayan Diller ve Lehçeler” kapsamında Kurmanca, Zazaca, Adıgece, Abazaca, Lazca ve Gürcüce dersleri okutulmaktadır. Ayrıca 2014 yılında çıkarılan 6529 sayılı Temel Hak ve Hürriyetlerin Geliştirilmesi Amacıyla Çeşitli Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun kapsamında vatandaşlarımızın günlük yaşamlarında geleneksel olarak kullandıkları farklı dil ve lehçelerle eğitim ve öğretim yapmak amacıyla özel okullar açılabilmesinin önü açılmıştır.

İstihdam

Soru 11'in yanıtı

69. 15/12/2015 tarihinde Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) tarafından yayımlanan Eylül ayı mevsimsel etkilerden arındırılmamış temel işgücü göstergelerine göre, 15-64 yaş grubundaki kadınların işgücüne katılım oranı %35,9, istihdam oranı %31,0, işsizlik oranı ise %13,6 olarak gerçekleşmiştir. 2000 yılından bu yana kadınların işgücüne katılım oranı artarken, aynı zamanda işsizlik oranları da artmıştır. Kadın işsizliğinin azaltılması, işgücüne katılım oranlarının artırılması amacıyla geçici özel önlem niteliği taşıyan hükümler Raporun 65, 66, 192, 193, 194. paragrafında aktarılmaktadır. Paragraf 65'te bahsi geçen sigorta primi işveren payı teşvikinin süresi 2020'ye kadar uzatılmıştır.

70. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı (ÇSGB) tarafından Ulusal İstihdam Stratejisi (2014-2023) (UİS) hazırlanmış ve 30/05/2014 tarihinde yürürlüğe girmiştir. UİS'nin temel politika eksenlerinden birisi olan “Özel Politika Gerektiren Grupların İstihdamının Artırılması” başlığı ile kadınlar, engelliler, gençler ve uzun süreli işsizler başta olmak üzere

özel politika gerektiren gruplarının işgücüne ve istihdama katılımlarının önündeki engellerin kaldırılması amaçlanmaktadır. Belgede, kadınların işgücüne katılım oranının 2023 yılına kadar %41 düzeyine çıkarılması, kayıt dışı çalışma oranının ise % 30'a düşürülmesi hedeflenmiştir. Söz konusu UİS kapsamında kadın istihdamını ilgilendiren 15 tedbir maddesi bulunmaktadır. UİS'nin uygulanmasını ve güncel gelişmeler ışığında, eylemlerde gerekli değişikliklerin yapılması amacıyla 6 ayda bir toplanmak üzere İzleme ve Değerlendirme Kurulu oluşturulmuştur. Kurul son toplantısını 25/12/ 2015 tarihinde gerçekleştirmiştir.

71. Türkiye İş Kurumunun (İŞKUR) 2013-2017 Stratejik Planın'daki amaçlarından biri de 2017 sonuna kadar özel sektörde işe yerleştirilenler içinde kadınların oranını % 35'e çıkarmak olmuştur. 2014 sonu itibariyle söz konusu rakam %32 olup, 2017 sonu için hedeflenen %35'e ulaşılacağı öngörülmektedir.

72. Raporun 154. paragrafında ifade edilen eylem planının hazırlıkları İŞKUR faaliyetleri ve proje kapsamında sürdürülmektedir.

73. TÜİK tarafından 2010 yılında gerçekleştirilen Kazanç Yapısı Anketi sonuçlarına göre; cinsiyete dayalı (erkek-kadın) ücret farkı, erkek ve kadın arasındaki ücret farkının erkek ücreti içindeki yüzdesi olarak tanımlanmakta olup söz konusu göstergesi, saatlik, aylık veya yıllık ortalama ücret esas alınarak hesaplanmaktadır. Bu çalışma yıllık ortalama brüt ücret kullanılarak yapılmıştır. Cinsiyete dayalı ücret farkı toplamda kadın ücretinin lehine (% - 1,1)'dir. Bu sonucu etkileyen en önemli neden istihdamda yer alan kadınların eğitim düzeyinin yüksek olmasıdır.

74. 01/04/2015 tarihinde yürürlüğe giren ve 5510 sayılı Kanuna eklenen bir hüküm ile ev hizmetlerinde çalışan kadınlar zorunlu sağlık sigortası kapsamına alınmıştır. Raporun 167. paragrafında bahsedilen doğum borçlanması uygulaması üç çocuk için yapılabilecek şekilde yeniden düzenlenmiştir. Ağır engelli çocuğu bulunan kadınlara erken emeklilik imkanı getirilmiştir. Evde Çocuk Bakımı Projesi Mart 2015'te başlatılmıştır. Proje ile çocuk sahibi kadınların istihdama katılımı desteklenmekte ve genellikle kayıt dışı çalışan çocuk bakıcılarının kayıtlı istihdamının artırılması amaçlanmaktadır. 2017 yılında tamamlanması planlanan proje ile 3 ilde yaklaşık 5000 anneye mali destek sağlanması planlanmaktadır.

Sağlık

Soru 12'nin yanıtı

75. Türkiye Nüfus Sağlığı Araştırması (TNSA) 2013 sonuçları Aralık 2014'te açıklanmıştır. Araştırmaya göre Türkiye'de adölesan dönemde olan (15-19 yaş grubu) kadınların %5'i halihazırda çocuk sahibidir ya da ilk çocuklarına gebedir. Adölesan doğurganlık oranı yıllar itibariyle düşme eğilimindedir. 1993 yılı araştırmasına göre 1988-1993 yılları arası için bu oran %10,2 iken, 2013 araştırma sonuçlarına göre %4,6'dır. (TNSA 2008'e göre 5,9). Aile planlaması yöntemleri kadınların hemen hepsi tarafından (%99) bilinmektedir. Görüşme yapılan kadınların tamamına yakını en az bir modern yöntemi duyduğunu bildirmiştir. Modern yöntemlerin kullanımı ise 1993'te %35 iken 2013'te %47'ye yükselmiştir (2008 TNSA'da %46). Türkiye'de gebeliği önleyici yöntemler için en temel kaynak kamu

sektörüdür. Halen yöntem kullananların %56'sı gebeliği önleyici yöntemleri kamu sektöründen sağlamaktadır. Karşılammamış Aile Planlaması İhtiyacı, TNSA 1998'e göre %14, TNSA 2008'e göre %8 iken TNSA 2013'te %6'ya gerilemiştir. TNSA 2013 sonuçlarına göre 100 gebelikten 5'i isteyerek düşüktür. 1993 araştırmasında %18 olan isteyerek düşük yapma oranı, 2013 araştırmasında %5'e gerilemiştir. Son beş yılda isteyerek düşüğü olan kadınların büyük çoğunluğu (%62) isteyerek düşüğün özel doktor muayenehanesinde, özel hastanede/klinikte gerçekleştiğini, %34'ü son isteyerek düşükleri için kamu sektörü hizmetlerinden yararlandıklarını belirtmiştir.

76. TNSA 2013'e göre kadınların %97'si doğum öncesi bakımı bir sağlık görevlisinden almıştır. (TNSA 1998'de bu oran %68, TNSA 2008'de %92'dir.) En yaygını %95 ile doktordan alınan bakımdır. Kadınların %97'si doğumlarını kamu sektörü başta olmak üzere bir sağlık kuruluşunda yapmışlardır. (TNSA 1998'de bu oran %73, TNSA 2008'de %90'dir.) Kadınların %93'ü bir sağlık görevlisinden doğum sonrası bakım almıştır (TNSA 2008'de bu oran %82'dir).

Soru 13'ün yanıtı

77. Kadınların ve kız çocuklarının üreme sağlığı hizmetlerine erişiminde ve bilgi edinmesinde engel bulunmamaktadır. İllerde Ana Çocuk Sağlığı ve Aile Planlaması Merkezleri ile Aile Sağlığı Merkezlerine başvuranlara üreme sağlığı konusunda bilgi verilmektedir. Aile planlaması hizmetleri kapsamında verilen hizmetler 15-49 Yaş Evli Kadın İzleme Formu adı altında değerlendirilirken artık bu hizmetler 15-49 Yaş Kadın Bildirim Formu ile değerlendirilmektedir.

78. 18/12/1983 tarihli ve 2827 sayılı Nüfus Planlaması Hakkında Kanuna dayanan 510 Sayılı "Rahim Tahliyesi ve Sterilizasyon Hizmetlerinin Yürütülmesi ve Denetlenmesine İlişkin Tüzük" halen yürürlüktedir. Gebeliğin onuncu haftası doluncaya kadar gebeliğin isteğe bağlı sonlandırılmasında mevcut kanunlar çerçevesinde herhangi bir kısıtlama bulunmamaktadır. Mevcut Tüzüğün 13. maddesinde "On haftayı geçmeyen gebeliklerde yapılacak rahim tahliyesinde, gebe kadın, reşitse kendisinden, reşit değilse kendisinin rızası alınmakla birlikte velisinden, vesayet altında bulunup da reşit ya da mümeyyiz değilse, kendisinden ve vasisinden (bu halde ayrıca sulh hakiminden de izin alınması gerekir), evliyse eşinden, izin alınması gerekir" hükmü yer almaktadır.

79. Kadınların eşlerinin/velisinin kürtaja izin vermemesi halinde Anayasa Mahkemesi'ne bireysel başvuruda bulunabilirler.

Kırsalda kadın

Soru 14'ün yanıtı

80. Kırsal alanda yaşayan kadınlara yönelik sağlık hizmetleri ile istihdama yönelik projeler için bkz Raporun 186, 188, 206, 207, 208. paragrafları. Kırsal alanda yaşayıp şiddet mağduru olan kadınların başvurdukları kolluk kuvveti Jandarma'dır. Jandarma Genel Komutanlığı tarafından kadına yönelik şiddet konusunda yürütülen çalışmalar için bkz. Raporun 40. paragrafı ve 8. sorunun cevabı.

81. “Tarımda Kadın Girişimciliğinin Güçlendirilmesi Programı” ile kırsalda kadın girişimciliğinin özendirilmesi, desteklenmesi ve yatırım imkanlarının geliştirilmesi amaçlanmıştır. 2014 yılında başlayan programla 9 ilde kadın çiftçilere istihdama yönelik sertifikalı girişimcilik eğitimleri verilmiş ve bir iş fikri ile proje hazırlamaları sağlanmıştır. Program 2016 yılında 10 ilde daha sürdürülecektir. “Kadın Çiftçiler Yeniliklerle Buluşuyor Programı” kapsamında kadın çiftçilere daha verimli tarım için bilgi ve yöntem sağlamak, kaynakları daha etkin yönetebilmek, yeni teknolojileri öğretmek ve uygulamak amacıyla 2015 yılında 13 ilde eğitimler yapılmıştır. 2016 yılı için 10 yeni ilde eğitim devam edecektir. Ayrıca bölgesel üretime özel olarak balıkçılık, ipek böcekçiliği, gübre üretimi gibi konularda kadın çiftçilere yönelik çalışmalar yürütülmüş, eğitimler verilmiş, kadın çiftçilerin yurt dışı çalışma ziyareti yapması sağlanmıştır. Benzer projeler 2016 yılında sürdürülecektir.

82. GTHB ve FAO ortaklığında “Sürdürülebilir Kırsal Kalkınma için Toplumsal Cinsiyet Bakış Açısı ile Kırsaldaki Kadınların Sosyo-Ekonomik Yönden Kapasitelerinin Geliştirilmesi” Projesi yürütülmektedir. Proje kapsamında pilot illerde görev yapmakta olan yayım uzmanlarına toplumsal cinsiyet eğitici eğitimi gerçekleştirilmiştir. Ayrıca kadın çiftçilere “Girişimcilik, Ürün Geliştirme ve Pazarlama” konularında eğitimler verilmiştir. Proje çalışmaları devam etmektedir.

83. 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu’na göre 6284 sayılı kanun çerçevesinde koruyucu tedbir kararı altında olan kişiler eğer genel sağlık sigortasına dahil değilse gelir tespiti yapılmaksızın genel sağlık sigortası sistemine dahil edilmekte ve primleri devlet tarafından ödenmektedir.

Soru 15’in yanıtı

84. Ülkemizde mevsimlik tarım işçileri en çok kayıt dışı olarak çalışan kesimdir. Mevsimlik tarım işçileri isteğe bağlı sigortalı olabilmektedir ancak yapılan işin mevsimsel olması nedeniyle sigortalılık düşük seyretmektedir. Mevsimlik tarım işçilerinin kayıt altına alınması için çalışmalar sürdürülmektedir.

85. Raporun 210. Paragrafında belirtilen "Mevsimlik Gezici Tarım İşçilerinin Çalışma ve Sosyal Hayatlarının İyileştirilmesi Projesi" (METİP) kapsamında 2010-2014 arasında 65 yerel proje desteklenmiştir. Altyapısı METİP kapsamında oluşturulan hizmetler 2014 yılından itibaren Valilikler, Kaymakamlıklar, Belediye Başkanlıkları, Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı gibi kurumlarca yürütülmektedir.

Dezavantajlı kadın gruplar

Soru 16’nın yanıtı

86. ASPB KSGM kurumsal hizmet birimlerinden şiddet mağduru olan ya da şiddete uğrama ihtimali bulunan kadınlara Anayasa’da, 6284 sayılı Kanunda ve 2828 Sayılı Sosyal Hizmetler Kanununun Genel Esaslara ilişkin 4. maddesinin (d) bendinde de yer aldığı üzere hiçbir ayırım gözetilmeden hizmet verilmektedir. Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele UEP 2016-2019’da şiddete karşı daha savunmasız olan dezavantajlı kadın gruplarının ihtiyaçları da göz önünde bulundurulurken birçok faaliyetin yürütülmesi hedeflenmiştir.

87. Mevzuat gereğince vatandaşımız olsun olmasın, ülkemize yasal olarak girmiş bulunsun bulunmasın acil servislerimize başvuran her hasta ayrımcılığa tabi tutulmaksızın ücretsiz tedavi edilmektedir. Ayrıca hastanelerin engelli ve yaşlı dostu olabilmeleri için çalışmalar yürütülmektedir. Kürtçe konuşan Türkçe bilmeyen vatandaşlarımıza hizmet sunumunda hastane personelini içerisinde yöre halkından kişiler bulunduğundan dil engeli yaşanmamaktadır.

88. STK'ların kapasitelerini geliştirmeyi amaçlayan "Engellilerin Toplumsal Entegrasyonunun Geliştirilmesi Projesi" kapsamında engelli kadınlara özel bir önem verilmektedir. Proje tasarımında toplumsal cinsiyet eşitliği bağlamı öne çıkarılarak etkinlikler ve hibe projelerinde özel destek sunulmuştur. 2009 yılında başlayan proje 2016 yılında sona erecektir.

89. "Ulusal Hayat Boyu Öğrenme Stratejisi (2014-2018)" kapsamında dezavantajlı kesimlerin hayat boyu öğrenme fırsatlarına erişimin artırılması bir öncelik olarak ele alınmaktadır.

90. "İlköğretim Kurumlarına Devam Oranlarının Artırılması Projesi" (bkz Raporun 140. paragrafı) 2015 yılında tamamlanmıştır. Proje kapsamında özellikle Türkçe dil becerileri akranları ile aynı seviyede olmayan çocuklar için kullanılacak "Türkçe Dil Planı, Öğretmen El Kitabı ve Öğrenci Kitabı" geliştirilmiştir. Bunun yanında velilerin, çocuklarının okula devamını destekleyen ve farklı kurumlar tarafından sunulan destekler konusunda bilgilenebilmesi amacıyla 4 dilli (Türkçe, Arapça, Süryanice ve Kürtçe) bir broşür hazırlanmıştır. Programın, sığınmacılar ve geçici koruma altında olan ailelerin çocuklarının bulunduğu okullarda da kullanılması için çalışmalar yapılmış ve bu okullarda görev yapan öğretmenlere eğitim verilmiştir.

91. İŞKUR tarafından Aktif İşgücü Piyasası Programları kapsamında başta kadınlar, uzun süreli işsizler ve eski hükümlüler ile uyuşturucu bağımlılığında kurtulan kişiler olmak üzere dezavantajlı kesimlere yönelik meslek edindirme kursları düzenlenmektedir. İŞKUR tarafından 2014 yılında 222.596 kadın işe yerleştirilirken 2015 yılında bu sayıda %17'lik bir artış sağlanmıştır. Aktif işgücü programlarından kadınların yararlanma oranı %50'nin üzerindedir. Toplum Yararına Programlarda kadınların ve diğer dezavantajlı grupların işgücü piyasasına daha kolay adapte olması için mevzuat düzenlemesi yapılmıştır. Bu düzenleme ile Toplum Yararına Programlardan yararlanan kadın katılımcı oranı 2013 yılında % 28 iken 2015 yılı itibari ile %44'e yükselmiştir. İş ve Meslek Danışmanları, dezavantajlı gruplar arasında yer alan kişilerle bireysel görüşme ve grup görüşmeleri yaparken bu kişilere uygun iş-mesleği belirlemede ya da uygun gördüğü aktif işgücü programlarına yönlendirmektedir. Bu kapsamda 2015 yılında görüşme yapılanlar içerisinde kadın oranı %40'tır.

Tutuklu kadınlar

Soru 17'nin yanıtı

92. Kadın hükümlü ve tutuklular için yürütülen eğitim ve iyileştirme çalışmaları kadınları içinde bulunduğu sosyo-kültürel nedenler de dikkate alınarak erkek hükümlü ve tutuklulardan farklılaşmaktadır. Kadınların çocukları ile birlikte kalmalarına izin verilmesi bu farklılığın

yaratılan asıl nedenlerden biridir. Bu kapsamda kadın hükümlü ve tutukluların ceza infaz kurumlarında buldukları süre içerisinde çocukları ile ilgili ihtiyaçları da göz önüne alınarak çalışmalar yürütülmektedir. Ülkemizde; 8 adet müstakil kadın ceza infaz kurumu bulunmakta, karma ceza infaz kurumları ile birlikte toplamda 100 ceza infaz kurumunda kadın hükümlü ve tutuklu bulunmaktadır.

93. Ceza infaz kurumlarında bulunan kadın hükümlülerin yeniden suç işlememeleri ve topluma kazandırılmaları için eğitim çalışmaları devam etmekte, mesleği olmayanlara meslek edindirme kursları düzenlenmekte, diğer yandan alkol ve madde bağımlılığı, öfke kontrolü gibi rehabilitasyon programları uygulanmaktadır.

94. Kadın suçluluğun önlenmesi alanında yürütülen salıverilme sonrası çalışmaların başında ekonomik destek sistemlerinin harekete geçirilmesi, sosyal hizmetler ve sağlık hizmetleri gelmektedir. İnfaz yasasındaki değişimlerle birlikte kadın hükümlülerin toplumsal yaşama uyumlarını kolaylaştırmak için kapalı ve açık ceza infaz kurumlarında eğitim ve meslek edindirme programları ağırlık kazanmıştır. Bu programlar dışında ceza infaz kurumlarında görevli psikolog ve sosyal çalışmacılar tarafından psiko-sosyal destek programları uygulanmaktadır.

95. Ceza infaz kurumlarındaki ruh sağlığı problemleri olan hükümlü ve tutukluların personel tarafından erken dönemde tanınması ve psiko-sosyal yardım ve sağlık servisi personelinin eğitimi amacıyla “Ceza İnfaz Kurumlarında Ruh Sağlığı ve Bağımlılık Hizmetlerinin İyileştirilmesi Projesi” geliştirilmiş, bu proje kapsamında “Araştırma Değerlendirme Formu” ve “Yapılandırılmış Ruhsal Değerlendirme ve Bireysel Müdahale Programı” oluşturulmuştur. Ruhsal sorunların ve bağımlılık ile ilgili sorunların önlenmesi, rehabilite edilmesi veya tedavisi için “Bireysel Müdahale Programları” geliştirilmiştir.

96. 5275 Sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanunun 65 inci Maddesinde belirtildiği üzere “anneleri hükümlü olup da dışarıda korumasına bırakılacak kimsesi bulunmayan sıfır-altı yaş grubundaki çocuklar, annelerinin yanında kalabilirler.” Yine aynı kanunun 72 inci maddesinde belirtildiği üzere; annelerinin yanında kalan çocukların mama, süt gibi gıdaları devlet tarafından karşılanmaktadır. Müstakil Kadın Ceza İnfaz Kurumlarının tamamında kreş bulunmaktadır. Anneleri ile birlikte kurumda kalan 3-5 yaş grubundaki çocuklar, öncelikli ve sıraya alınmaksızın MEB’e bağlı anaokulları ve ana sınıflarından ücretsiz olarak faydalanmaktadır. Cezaevinde çocukları ile birlikte kalan kadınlara yönelik çalışmalar STK’lar işbirliği ile de sürdürülmektedir.

97. 11/04/2012 tarihinde 575 sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanuna eklenen 105/A maddesi ile ceza infaz kurumlarında bulunan kadınlar yönünden bir ayrıcalık tanınmış ve 0-6 yaş grubunda çocuğu bulunan ve koşullu salıverilmesine iki yıl veya daha az süre kalan kadın hükümlülerin cezalarının koşullu salıverilme tarihine kadar olan kısmının denetimli serbestlik tedbiri uygulanmak suretiyle infazı mümkün hale getirilmiştir.

98. Tüm bunlara ek olarak; Ulusal Ajans tarafından yürütülen Leonardo Da Vinci programı kapsamında finanse edilen Mahkûm Kadınlar İçin Kariyer Planlama Merkezleri Projesi çerçevesinde cezaevlerinde bulunan kadınların kariyerlerini doğru yönlendirebilmek ve

cezalarını tamamladıktan sonra istihdama katılmalarını sağlamak üzere “Ön Öğrenmelerinin Değerlendirilmesi” (APL) sistemi kullanılarak bir model oluşturulmuştur. Modelin sürdürülebilirliğini sağlamak üzere ASPB KSGM ile Adalet Bakanlığı Ceza ve Tevkif Evleri Genel Müdürlüğü arasında bir protokol imzalanmış, Ulusal Yargı Ağı Bilişim Sistemi’ne entegre bir yazılım oluşturulmuş, eğitici eğitimleri gerçekleştirilmiştir. Proje uygulama süreci 2015 yılında tamamlanmış olup proje kapsamında oluşturulan sistem ceza infaz kurumları ve Ceza ve Tevkif Evleri Genel Müdürlüğü’nün kullandığı yazılımda yerini almıştır.

Mülteciler, sığınmacılar ve ülke içerisinde yerinden edilenler

Soru 18’in yanıtı

99. 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu; uluslararası koruma başvuru sahibi ile uluslararası koruma statüsü sahibi kişilerden; refakatsiz çocuk, engelli, yaşlı, hamile, beraberinde çocuğu olan yalnız anne ya da baba veya işkence, cinsel saldırı ya da diğer ciddi psikolojik, bedensel ya da cinsel şiddete maruz kalmış kişiyi, özel ihtiyaç sahibi olarak tanımlamıştır. Uluslararası koruma alanında özel ihtiyaç sahiplerine yazılı hak ve işlemlerde öncelik tanınır. İşkence, cinsel saldırı ya da diğer ciddi psikolojik, bedensel ya da cinsel şiddete maruz kalan kişilere, bu türden fiillerin neden olduğu hasarlarını giderecek yeterli tedavi imkânı sağlanır. Ciddi sağlık sorunları, yaş ve hamilelik durumu nedeniyle seyahat etmesi riskli görülenler hakkında ise sınır dışı etme kararı alınmaz.

100. Ülkemizde hâlihazırda mevcut olan geri gönderme merkezlerinin toplam kapasitesi 2980 kişi olmakla birlikte söz konusu merkezlerde toplam 567 kişilik yer kadınlara ayrılmış durumdadır. Ancak düzensiz göçmenlerin yakalanmalarına bağlı olarak cinsiyet gözetilerek kapasitelerde değişiklik yapılabilmektedir. AB projeleri kapsamındaki başta olmak üzere yapılması planlanan geri gönderme merkezlerinin tamamlanmasıyla kadınlara ayrılan kapasitenin 2700’e ulaşması öngörülmektedir.

101. Ülkemizde bulunan kabul ve barınma merkezlerinde de cinsiyet gözetilmektedir. Konya’da tadilatı süren ve 100 kişilik kapasiteli kabul ve barınma merkezinin 2016 yılında tamamlanması planlanmakta olup, tamamlandığında refakatsiz kız çocukları barındırılacaktır. Söz konusu merkezlerde psikologlar, sosyal çalışma uzmanları, doktorlar, hemşireler ve sosyologlar tarafından hizmet verilmektedir. Ayrıca anne, baba ve çocukların bir arada barınabileceği aile odaları bulunmaktadır. Merkezlerin büyük çoğunluğunda ibadet alanları kadın ve erkek olarak ayrı planlanmış olup söz konusu merkezlerde çocuk oyun alanları kurulmuştur. Yeni yapılan ve yapılması planlanan merkezlerin hepsinde ve mevcut olan merkezlerin 4 tanesinde ise kadın ve erkekler için ayrı spor alanları bulunmaktadır.

102. Barınma merkezlerinin kurulumundan yürütülmesine kadar, şiddeti en aza indirmek için her aşamada toplumsal cinsiyete duyarlı olmaya gayret edilmektedir. Tuvalet ve banyoların yerinden, gece aydınlatmalarına kadar her başlıkta kadınların ve çocukların güvenliğini ön planda tutulmaktadır.

103. Barınma merkezlerinde çalışan her personelin eşit şekilde kadın ve erkeklerden oluşmasına özen gösterilirken özellikle kadın tercümanların sağlık birimlerinde yer almasına

önem verilmektedir. Gerçekleştirilen eğitimlerle kadınlara hijyen ve cinsel sağlıkla ilgili bilgiler verilmektedir. UNFPA ve Sağlık Bakanlığı işbirliğinde AFAD tarafından gebelik ve emzirme hakkında Arapça broşürler ile hijyen kitleri dağıtılmıştır. Ayrıca Suriyeli misafirlere yoğunlukla hizmet veren sağlık personeline öfke kontrolü, stres yönetimi, kültürler arası iletişim ve sağlık hizmet süreçlerine ilişkin 2015 yılı içerisinde eğitimler düzenlenmiş olup eğitimlerin 2016 yılı içerisinde sürdürülmesi planlanmaktadır.

104. Kolluk kuvvetlerine yönelik bilinçlendirme faaliyeti için bkz 2. ve 5. Sorunun cevapları.

105. Kadın konukevlerine, şiddete uğrayan ya da uğrama tehlikesi bulunan yabancı uyruklu kadınlar da başvurabilmektedir. 2015 yılında Bakanlığımız kadın konukevlerinden hizmet alan yabancı uyruklu kadın sayısı 81, beraberindeki çocuk sayısı ise 47'dir. UNFPA ve ASPB KSGM işbirliği ile 2013 -2015 yıllarında yürütülen "Toplumsal Cinsiyete Dayalı Şiddetle Mücadele ve Müdahale İnsani Yardım Programı" için bkz. Raporun 57. paragrafı.

106. ASPB Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü, UNICEF Türkiye Temsilciliği ve AFAD işbirliğinde başlatılan bir çalışma ile Suriye vatandaşlarının bugünkü yaşam şartlarında, ihtiyaçlarına cevap verebileceği düşünülen Aile Eğitimi Programı (AEP) (Bkz Raporun 85. Paragrafı) modülleri içerisinde 19 konu Arapçaya çevrilmiş, sunuma hazır hale getirilmiştir. Eğitimler, Suriyeli eğiticiler tarafından verilmektedir. 12 geçici barınma merkezinde gerçekleşen eğitimlerin 10 merkeze daha yaygınlaştırılması planlanmaktadır.

107. Geçici koruma altına alınan yabancılara sağlık hizmetleri; Sağlık Bakanlığı tarafından yayımlanan 04/11/2015 tarihli ve 9648 sayılı "Geçici Koruma Altına Alınanlara Verilecek Sağlık Hizmetlerine Dair Esaslar Yönergesi" çerçevesinde sunulmaktadır. Geçici koruma altına alınanlara sunulan birinci basamak sağlık hizmetlerinin kapsamında ayaktan tanı ve tedavi hizmetleri, bağışıklama hizmetleri, bulaşıcı hastalık ve salgın ile mücadele hizmetleri, tüberkülozla mücadele hizmetleri, çevre sağlığı hizmetleri, kadın ve üreme sağlığı hizmetleri, çocuk ve ergen sağlığı hizmetleri verilmektedir. Bu hizmetler; geçici barınma merkezlerinde toplum sağlığı merkezleri ve bağlı birimlerde, toplum sağlığı merkezlerine ek olarak açılan göçmen sağlığı birimleri (13 ilde 49 birim bulunmaktadır), aile sağlığı merkezlerinde kendi vatandaşlarımıza sunulan standartlarda verilmektedir.

108. Ülkemizde geçici koruma sahibi yabancılar ve diğer uluslararası koruma başvuru sahipleri ile yapılan mülakatlar titizlikle gerçekleştirilmekte olup insan ticareti suçu bakımından mağdur olarak tanımlanan yabancılar, destek hizmetlerine yönlendirilmektedir. Tanımlanan mağdurlar Ankara, İstanbul ve Antalya'da bulunan sivil toplum kuruluşları tarafından işletilen konukevlerine yönlendirilmektedir.

109. Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerimizde bulunan 14 ilimizi (Adıyaman, Ağrı, Batman, Bingöl, Bitlis, Diyarbakır, Elazığ, Hakkari, Mardin, Muş, Siirt, Şırnak, Tunceli ve Van) kapsayan, terör ve güvenlik kaygılarıyla yaşadıkları yerlerden göç etmek durumunda kalan vatandaşlarımızdan gönüllü olarak geri dönmek isteyenlerin geri dönüşlerinin kolaylaştırılması ve gerekli sosyal ve ekonomik alt yapının tesisi, geri dönmek istemeyenlerin ise mevcut yaşadıkları yerlerde şehir hayatına uyumlarının geliştirilmesi, ekonomik ve sosyal durumlarının iyileştirilmesi amacıyla "Köye Dönüş ve Rehabilitasyon Projesi" (KDRP)

uygulanmıştır. Proje kapsamındaki 14 ilde; 62.448 haneden, 386.360 vatandaşımız güvenlik nedenleriyle yaşadıkları köylerden göç etmek durumunda kalmış, proje uygulamaları kapsamında 28.384 haneden, 187.861 kişinin yaşadığı köylerine geri dönüşleri sağlanmıştır. Proje kapsamında 1999-2015 yılları arasında toplam 206 milyon TL ödenek aktarılmıştır. Toplum, gençlik, spor, kadın ve çocuk eğitim merkezlerinin kurulmasına yönelik sosyal ve rehabilitasyon içerikli projeler; meslek edindirme ve istihdam projeleri; öğrenci yurdu; yol, su, elektrik, kanalizasyon vb. altyapı projeleri; tahrip olan okul, sağlık ocağı ve diğer tesislerin onarılarak kullanılabilir hale getirilmesine yönelik projeler; köylerine geri dönen vatandaşlarımızın kendi konutlarını yapabilmelerine ilişkin projeler ve tarım ve hayvancılık projeleri gerçekleştirilmiştir.

110. “Yerinden Olmuş Kişilerin Kent Hayatına Ekonomik ve Sosyal Entegrasyonu Projesi” AB ve Ülkemiz tarafından finanse edilmektedir. Projenin toplam bütçesi 3.8 Milyon Avro’dur. Projenin hedefi Ülke içerisinde yerinden olmuş kişilerin temel hizmetlere erişimini ve toplumla bütünleşmelerini kolaylaştırarak bu kişilerin sosyal koşullarını geliştirmektir. Proje ile 500 kadına girişimcilik eğitimi, 2000 kişiye 25 ayrı meslek dalında eğitim, 500 kadına okur-yazarlık eğitimi, 300 gence bilgisayar eğitimi verilmesi plânlanmıştır. Ekim 2016’ya kadar eğitimlerin tamamlanması beklenmektedir. Ayrıca çalıştaylar düzenlenerek, yerinden olmuş kişiler ile ilgili politikalar geliştirilecektir. Projenin hibe bileşeni kapsamında ise başvurusu kabul edilen 83 kadının projesine 5.000-15.000 Avro arası hibe verilmiştir.

111. Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerindeki illerimizin beşeri sermayelerini güçlendirmek, bu bölgelerde yaşanan göç, yoksulluk ve işsizlik gibi sorunların ortaya çıkardığı sosyal ihtiyaçlara cevap vermek amacıyla 2008 yılında “Sosyal Destek Programı” (SODES) uygulamaya konmuştur. Temelde dezavantajlı kesimlerin eğitim, istihdam, rehabilitasyon ve kültürel, sanatsal ve sportif etkinliklere katılımlarını öngören SODES programı kapsamında desteklenen projelere 2008 ve 2015 yılları arasında 7.977 projeye yaklaşık 1.378.000 TL aktarılmıştır.

112. Terör ve terörle mücadele kapsamında yürütülen faaliyetler nedeniyle zarar gören vatandaşlarımızın bu zararlarının ulusal ve uluslararası yargı mercilerine gidilmesine gerek kalmaksızın hızlı, etkin ve adil bir şekilde sulhen karşılanması amacıyla 2004 yılında 5233 sayılı “Terör ve Terörle Mücadeleden Doğan Zararların Karşlanması Hakkında Kanun” yürürlüğe konulmuştur. Kanun çerçevesinde; ölüm, yaralanma ve sakatlanmadan kaynaklanan zararlar, taşınır ve taşınmazlarda oluşan zararlar, tarım ve hayvancılıkla ilgili zararlar ile terör nedeniyle göç etmek zorunda kalan vatandaşlarımızın malvarlıklarına ulaşamamaları nedeniyle uğradıkları zararlar karşılanmaktadır. Kanun kapsamındaki zararların karşılanması amacıyla illerimizde vali yardımcılarının başkanlığında "Zarar Tespit Komisyonları" oluşturulmuş ve ülke genelinde 21 komisyon çalışmalarını devam ettirenken, 64 komisyon çalışmalarını tamamlamıştır. Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten 2015 Ekim ayına kadar zarar tespit komisyonlarına toplam 367.414 başvuru yapılmıştır. Bu başvurulardan 344.134 adedi sonuçlandırılmış olup; 183.573 başvuru için tazminat ödenmesine karar verilmiş, 160.561 başvuru ise reddedilmiştir. Kasım 2015 itibariyle, komisyonlarca olumlu sonuçlandırılan ve sulhname imzalayan vatandaşlarımıza ödenmek üzere talep edilen toplam 3.415.100.269 TL zarar tutarının 3.413.822.640 TL’si ilgililere ödenmiştir.

Kadın, barış ve güvenlik

Soru 19'un yanıtı

113. 1325 sayılı Güvenlik Konseyi Kararı çerçevesinde bir ulusal eylem planı hazırlığına yönelik çalışmalar devam etmektedir. Çatışmalardan etkilenen kadınlara yönelik çalışmalar için bkz 18. Sorunun cevabı.

114. ASPB Ulusal Düzey Psikososyal Destek Hizmet Grubu Planında savaş dolayısıyla ülkesini terk etmek zorunda kalan Suriyelilere göç sonrasında verilecek psikososyal desteğin kapsamı şöyle tanımlanmıştır: savaş ve göç sonrasında ortaya çıkabilecek psikolojik uyumsuzlukların ve rahatsızlıkların önlenmesi, birey, grup, aile ve toplum düzeyinde ilişkilerin yeniden kurulması ve geliştirilmesi, etkilenenlerin normal yaşama geri dönmesi sürecinde kendi kapasitelerini fark etmeleri ve güçlenmelerinin sağlanması, gelecekte ortaya çıkması muhtemel afet ve acil durumlarla başa çıkma/toparlanma/iyileşme becerilerinin artırılması ve yardım çalışanlarının desteklemesini içeren, afet ve acil durumların her aşamasında yürütülen çalışmaları kapsayan multidisipliner hizmetler bütünüdür. Bu kapsamda ASPB, İl Müdürlükleri yolu ile tüm psikososyal destek hizmetlerini eşitlikçi bir biçimde vermektedir.

Evlilik ve aile ilişkileri

Soru 20'nin yanıtı

115. Anayasa Mahkemesi söz konusu kararın açıklamasında “kişilerin herhangi bir dini tören veya nikâh olmaksızın fiilen birlikte yaşamaları ve çocuk sahibi olmaları, özel hayata saygı gösterilmesi bağlamında hukuk düzenince suç olarak nitelendirilip cezalandırılmazken, kişilerin özel hayatlarına ilişkin tercihleri ve dini inançları gereği evlenmelerinin dinsel törenini yapmalarının suç olarak düzenlenmesinin ölçsüzlük” olarak nitelemektedir. Bu çerçevede erken yaşta evlilik ile mücadele kapsamında Raporun 220, 221, 222, 223. paragraflarında yer alan faaliyetler hali hazırda sürdürülmektedir.

116. Türk Medeni Kanununa göre 17 yaşını doldurmuş her kadın veya erkek evlenme ehliyetine sahiptir. Ancak 17 yaşını doldurmuş olmakla birlikte, 18 yaşını doldurmamış yani henüz reşit olmamış kişilerin evlenmesi kanuni temsilcisinin izni ile mümkündür. Öte yandan kanuni olarak kısıtlılık altında bulunan kimseler de ancak kanuni temsilcilerinin izni ile evlenebilirler. Yine bazı olağanüstü hâllerde veya çok önemli bir neden söz konusu olduğunda, hâkim kararı ile 16 yaşını doldurmuş kadın ve erkek de evlilik işlemini gerçekleştirebilir. Kişi evlenmeyi hiç istemediği veya evlendiği kişiyle evlenmeyi düşünmediği hâlde yanılarak ya da aldatılarak evlenmeye razı olmuşsa, eşlerden birinin veya altsoyunun sağlığı için ağır tehlike oluşturan bir hastalık gizlenmişse, kişinin veya yakınlarından birinin korkutulması, tehdit edilmesi suretiyle evlilik gerçekleşmişse batıl olan evliliğin sona ermesi için Cumhuriyet Savcıları veya ilgisi olan herkes tarafından dava açılabilir. Evlilik işlemi; belediye olan yerlerde belediye başkanı veya bu işle görevlendireceği memur, köylerde muhtarlığa başvurulması ile başlar. Başvurunun kabulü hâlinde, evlilik yetkili evlendirme memuru ve iki tanığın huzurunda yapılacak tören ile

gerçekleşir. Eşlerden her biri, ortak yaşamın devamı süresince ailenin sürekli ihtiyaçları için evlilik birliğini temsil hakkına sahiptir. Eşlerden her biri, eşinin rıza veya iznini almaksızın meslek veya iş seçebilir. Evlilik birliğinden doğan yükümlülüklerin yerine getirilmemesi veya evlilik birliğine ilişkin önemli bir konuda uyuşmazlığa düşülmesi hâlinde, ailenin geçiminde her bir eşin yapacağı parasal katkının belirlenmesinde çıkan sorunun çözümü için hâkimin müdahalesi talep edilebilir. Ayrı yaşama hâlinde tarafların parasal yükümlülükleri, reşit olmamış çocuklarla kişisel ilişki kurulması gibi konuları hâkim belirler. Hâkim, evlilik birliğinin giderlerine katılma yükümlülüğünü yerine getirmeyen eşin, başkalarından olan hak ve alacaklarının, diğer eşe ödenmesine karar verebilir. Evlilik birliğinin gerektirdiği yükümlülükleri yerine getirmeyen veya getirmemek konusunda ısrarlı olan eşin kendi mal varlığı üzerindeki her türlü işlemi için diğer eşin onayının olması koşulu, hâkim tarafından kararlaştırılabilir.

117. Raporun 85. paragrafında bahsi geçen AEP'nin Aile Hukuku modülü içerisinde evlilik hukukuna ilişkin düzenlemeler aktarılmakta çiftlere hakları konusunda detaylı bilgi sunulmaktadır.

EK

Tablo 1. Koruyucu ve Önleyici Karar sayıları

	2012	2013	2014	2015
Koruyucu tedbir Karar sayısı (Toplam)	5303	12636	17114	20568
Önleyici tedbir karar sayısı (Toplam)	175290	324154	319823	307227

Tablo 2. Ceza Mahkemelerinde 5237 Sayılı Türk Ceza Kanununun 82/K Maddesi Uyarınca Karara Bağlanan Davalardaki Suç Ve Karar Sayıları, İller (2009-2014)

İller	2009				2010				2011				2012				2013				2014			
	Suç Sayısı	Mahkumiyet	Beraat	Diğer Kararlar	Suç Sayısı	Mahkumiyet	Beraat	Diğer Kararlar	Suç Sayısı	Mahkumiyet	Beraat	Diğer Kararlar	Suç Sayısı	Mahkumiyet	Beraat	Diğer Kararlar	Suç Sayısı	Mahkumiyet	Beraat	Diğer Kararlar	Suç Sayısı	Mahkumiyet	Beraat	Diğer Kararlar
Adana					2	3			2	3			7	2	5		4	6	1		6	10	1	
Ağrı	1			1	1	1			1	1							5	2		3	9	6	2	1
Aksaray	1	2																						
Ankara					1	2											4	12						
Aydın					4	8															3	4	1	
Batman	10		9	1					1	1											2			2
Bingöl									1	3														
Bitlis																					2	1	1	
Burdur									1	1														
Bursa	1	2																						
Denizli																	4		4					
Diyarbakır	3	2	1		16	16	8		1			1	4	4		2	6	6		3	1	1		
Erzincan	1	2															1	2						

Adana	1	6	4	4	6	6
Ağrı	9	1	1		9	
Aksaray	1					
Ankara		1				
Aydın	7					
Batman	10	1				14
Bitlis			3			2
Burdur	1					
Denizli					4	
Diyarbakır	8	10	2	10	9	
Elazığ						6
Erzincan	1				1	
Erzurum				1		
Gaziantep	2	21	1	1	5	6
Hatay		4		7		
İđdir				4		
İstanbul	14	11	1	3	12	28
İzmir		3	40			
K.Maraş				5		1
Kars		3				
Kayseri	2	2				
Kırıkkale				10		5
Kilis			3			5
Kocaeli	3				2	
Konya		4		2		1
Kütahya	1					
Manisa	2					
Mardin	2				6	
Mersin	2		18	1	6	1
Muđla					2	
Muş		11	10	3		10

Ordu		1				
Osmaniye				2		
Samsun					1	
Siirt		7				
Sinop					1	
Şanhurfa		4	1	5		38
Van		1	1	1	8	
Yozgat			1			1
Zonguldak		3				
Toplam	66	94	86	59	72	124

Tablo 4. Cumhuriyet Başsavcılıkları 5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu'nun 82/K Maddesi Uyarınca Soruşturma Evresi Verilen Kararlardaki şüpheli Sayıları, İller (2009-2014)

İller	2009			2010			2011			2012			2013			2014		
	Kovuşturmay a Yer Olmadığına Karar Verilen	Kamu Davası Açılan	Diğer Kararlar	Kovuşturmay a Yer Olmadığına Karar Verilen	Kamu Davası Açılan	Diğer Kararlar	Kovuşturmay a Yer Olmadığına Karar Verilen	Kamu Davası Açılan	Diğer Kararlar	Kovuşturmay a Yer Olmadığına Karar Verilen	Kamu Davası Açılan	Diğer Kararlar	Kovuşturmay a Yer Olmadığına Karar Verilen	Kamu Davası Açılan	Diğer Kararlar	Kovuşturmay a Yer Olmadığına Karar Verilen	Kamu Davası Açılan	Diğer Kararlar
Adana	1				6		1	7		4		1		3				
Ağrı		8	7		4						4			8				
Ankara												1						
Aydın		7																
Batman		10			1												13	
Bingöl				3														
Bitlis								3	1								2	2
Burdur		1																
Denizli											8							
Diyarbakır		11	2		3	1		5	4		4	6	7	1	1			3
Elazığ											1						6	
Erzurum									4									
Eskişehir									1									
Gaziantep		1			18	9		1						4			2	
Hakkari														1	1			
Hatay									6		7							
Iğdır								3										
İstanbul		9	10		8	5		3	5		1			11	20	4	18	6
İzmir					21		1	8	22					1				
K.Maraş		1	1						8		5						1	
Kırıkkale											6	6						
Kilis	1		1					3									5	
Şanlıurfa					10						5	1	2	1		2	38	36
Kocaeli		4	7								1			2				
Konya											10						29	

Malatya			8										5					
Manisa		2	2												2			
Mardin		2						5					10	7				
Mersin		1					17	1					1	5			1	
Ordu													1					
Osmaniye											14				1			
Sakarya																		3
Siirt							2	3										
Şırnak	5																	
Van				6			1			4	22		11	13				
Yozgat							14	42						1				
Tekirdağ			1															
Zonguldak				2	3													
TOPLAM	7	57	39	9	73	18	2	67	102	4	70	37	16	57	46	7	87	50